

ESRA ÖZYÜREK
Müslüman Olmak, Alman Kalmak

ESRA ÖZYÜREK 1971 doğumlu. Boğaziçi Üniversitesi'ni bitirdikten sonra Michigan Üniversitesi'nde doktora yaptı. Halen London School of Economics Avrupa Enstitüsü Çağdaş Türkiye Araştırmaları bölümünün yöneticiliğini yürütmektedir. Yayımlanmış kitapları: *Türkiye'nin Toplumsal Hafızası* (derleme, İletişim, 2006), *Modernlik Nostaljisi* (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008).

*Being German, Becoming Muslim:
Race, Religion, and Conversion in the New Europe*

© 2014 Princeton University Press

Bu kitabın yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2182 • Araştırma-İnceleme Dizisi 361

ISBN-13: 978-975-05-1797-6

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDİTÖR Tamlı Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Bayram Şen

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Mustafa Şentürk

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ ve DİZİN Birhan Koçak

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ESRA ÖZYÜREK

Müslüman Olmak, Alman Kalmak

Yeni Avrupa'da
Millet, Din ve Din Değişirme

*Being German, Becoming Muslim
Race, Religion, and Conversion in the New Europe*

ÇEVİREN *İsmail Ilgar*

Dicle Koğacıoğlu'nun sevgili anısına

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	11
-----------------------	----

GİRİŞ

İSLÂM'I ALMANLAŞTIRMAK VE MÜSLÜMANLARI DIŞLAMAK	15
DIŞLANAN BİR DİNE GEÇME.....	24
İSLÂMİ FOBİ, YAHUDİ KARŞITLIĞINA MI, YOKSA HOMOFOBİYE Mİ BENZİYOR?.....	31
MÜSLÜMANLARIN DIŞLANMASI VE İSLÂM'IN ALMANLAŞTIRILMASI.....	41
MÜHTEDİLERİN AVRUPA İSLÂMİ'NDAKİ ROLÜ.....	49
MÜHTEDİ ALMAN NESİLLERİ.....	52
MÜHTEDİ ALMANLAR ARASINDA ARAŞTIRMA.....	60

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM'A ALMAN GÖRÜNÜMÜ VERMEK	65
ALMANCA KONUŞAN MÜSLÜMANLAR CEMİYETİ.....	68
ALMAN KALIRKEN, MÜSLÜMAN OLMAK.....	70
İSLÂM'I ALMAN AYDINLANMASINDA BULMAK.....	74
İSLÂM'I ARINDIRARAK AVRUPALILAŞTIRMAK.....	83
ETNİK MÜSLÜMAN ALMANLAR KENDİLERİNE BİR ALAN YARATIYORLAR.....	89
ALMAN VE MÜSLÜMAN ÇOCUKLAR YETİŞTİRMEK.....	101
SONUÇ.....	107

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN MÜSLÜMANLARLA ARAYA MESAFE KOYMAK	111
KOMŞU OLARAK GAYRİMÜSLİMLERİ TERCİH ETMEK	114
TÜRK KADINLARI GİBİ GÖRÜNMEMEK	120
MÜSLÜMAN GÖÇMENLER GİBİ KONUŞMAMAK	123
“MÜSLÜMAN GÖÇMENLER BURADA YAŞAMAMALI”	125
TÜRKLERİ SUÇLAMAK	128
MÜSLÜMAN ÜLKELERDEKİ MÜSLÜMANLARLA KURULAN İLİŞKİLER	134
SONUÇ	138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BERLİN DUVARI’NIN YIKILMASININ ARDINDAN DOĞU ALMANYALI MÜHTEDELER	141
ADC	142
ZEHRA	145
USMAN	162
SONUÇ	168

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALMAN OLMANIN BİR YOLU OLARAK MÜSLÜMAN OLMAK	171
ALMANYA’NIN MÜSLÜMAN GENÇLİĞİ	172
KARMA EVLİLİKLER ÜMMETE NASIL YARDIMCI OLUYOR	176
MJD ARACILIĞIYLA TOPLUMSAL YAŞAMA AKTİF KATILMAK	180
KENDİNİ AZINLIK GİBİ HİSSETMEMEK	185
HELAL EĞLENCE	190
ALMANYA’NIN İLK HELAL RAPÇİSİ	193
SİYASAL TARTIŞMALAR	202
SONUÇ	205

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA’DA İSLÂM’IN GELECEĞİ SELEFİLİK Mİ?	209
ALMANYA’DA SELEFİLİK	218
KÜRESEL KÖKTENCİLİK BAĞLAMINDA SELEFİLİK	220
İhtidacılık	221
Geleneğin reddedilmesi	221
Aslına uygunculuk	223

Geleneksel dinsel hiyerarşilerin yıkılması.....	229
Radikalleşmeye giden bir yol olarak Selefilik.....	231
Geleneksel Müslümanlarla ilişkileri kesmek.....	237
SELEFİ CAMİLERİNDEKİ ETNİK MÜSLÜMANLAR	239
SONUÇ	245

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ	247
YENİ ALMANYA'YA KARŞI BİR TEHDİT OLARAK MÜHTEDİLER	250

KAYNAKÇA	255
DİZİN	268

Teşekkür

Bana her aşamada cömertçe yardım eden insanlar, kurumlar ve organizasyonlar olmasaydı, bu kitabı asla yazamazdım. Özellikle son derece zeki ve fedakâr birkaç kadının desteği bu kitabı mümkün kıldı. Berlin'e varır varmaz Katrin Simon'la karşılaşmış olmam benim için büyük bir şanstı. Elimden tutup beni Almanca konuşulan büyük camilerin tümüne götürdü ve birtakım anlayışlı İslâm'ı benimseyen Alman'la tanıştırdı. Riem Spielhaus ve Yasemin Shooman, Alman toplumu ve akademik çevrenin dinamiklerini anlamama yardımcı oldular ve siyasal put kırıcılığın akademik mükemmeliyetle nasıl bir araya getirilebileceğini gösterdiler. En önemlisi, Nina Mühe bana bu kitabı yazmam için gereken ilhamı verdi, görüşlerimi her noktasında eleştirdi ve bana kardeşliğini sundu.

Bu proje boyunca, düşüncelerimi derinden etkileyen, çok değerli akademisyenlerle tanışma fırsatı yakaladım. Matti Bunzl ve Paul Silverstein, bir fikir ve proje olarak "Avrupa"nın temel gerilimlerini açığa çıkartacak soruları sormamda rol modellerim oldular. Çalışmam, onların öncü-

lük ettiği yolu takip ediyor. Damani Partridge, Fatima El-Tayeb, Schirin Amir-Moazami, Werner Schiffauer, Kader Konuk, Yasemin Yıldız ve Michael Rothberg, İslâm'ın ve Müslümanların Almanya'da temsil ettikleri şeyin ne olduğunu çözümlememde beni etkileyen başlıca kaynaklarım olmaya devam ediyorlar.

Bu projenin araştırma çalışmaları, Berlin'deki Amerikan Akademisi, Alexander von Humboldt Vakfı, Fulbright Vakfı, DAAD Alman Akademik Değişim İdaresi ve Kaliforniya Üniversitesi, San Diego'nun vermiş olduğu cömert araştırma fonları ve bursla desteklenmiştir. Beni akademik olarak konuk eden Berlin Özgür Üniversitesi'nden Gudrun Kraemer ve Humboldt Üniversitesi'nden Rolf Scheider ve Gökçe Yurdakul hayatımı ellerinden geldiğince kolaylaştırdılar. Uzun süren araştırma iznim boyunca beni destekleyen Kaliforniya Üniversitesi'ndeki meslektaşlarıma müteşekkirim. Ayrıca, Londra Ekonomi Okulu'ndaki yeni işime başlamadan önce izin almama, böylece bu kitabı bitirebilmek için bir yılını ayırabilmeme olanak sağlayan Craig Calhoun'a da minnettarım.

Bu araştırmanın çeşitli bölümlerini Amerika, Avrupa ve Türkiye'de gerçekleştirilen pek çok etkinlikte sundum. Bu sunumlardaki dinleyicilerime olduğu kadar düşüncelerime yön verdikleri ve kitabın taslak versiyonlarını gözden geçirdikleri için Marc Baer, Keith McNeal, Gökçe Yurdakul, Nina Mühe, Silvia Horsch, Joel Robbins, Lara Deeb, Rachel Harrell-Bilici, Ellen Moodie, David Gramling ve Barbara Kostaya minnettarım. Özellikle kafamın karışık olduğu bir dönemde müdahale ederek dikkatimin diğer projelere kaymasını engelleyen ve beni bu kitabı yazmaya ikna eden Andrew Shryock'a müteşekkirim.

İkinci bölümün bazı kısımları "Converted German Muslims and Their Ambivalent Relations with Born Immigrant

Muslims”, *Islamophobia/Islamophilia: Beyond the Politics of Enemy and Friend*, ed. Andrew Shryock (Bloomington: Indiana University Press, 2010) içinde ve sonuç kısmının küçük bir parçası da “Convert Alert: Turkish Christians and German Muslims as Threats to National Security in the New Europe,” *Comparative Studies in Society and History*, 51, no. 1 (2009): 91-116’da yayınlandı.

Tereddütsüz en büyük gönül borcum, beni topluluklarına, evlerine ve yaşamlarına kabul eden Alman Müslümanlarıdır. Manevi ülkülerini izlerken karşılaştıkları zorluklar karşısında gösterdikleri dirayete duyduğum saygı, araştırmamın her aşamasında artarak güçlendi.

Böyle bir kitabı, ikiz çocuk annesi olmama rağmen tamamlayabilmem, sevgili anne ve babam Sünter ve Mustafa Özyürek’in daimi destekleri sayesinde mümkün oldu. Uzun süre Berlin’de kalmaları sayesinde araştırmamı yapabildim. Kitabı yazabilmem için de San Diego’ya gittiğimde benimle gelerek konsantre olmama yardımcı oldular. En büyük umudum, onların koşulsuz desteklerinden ve sevgilerinden bir şeyler öğrenebilmiş olmak ve bunu kısmen de olsa çocuklarıma aktarabilmektir.

Hayatımın son on yılında, Keith McNeal her aşamada yanımda oldu ve aklımı, kalbimi ve hayatımı daha önce tahayyül bile edemediğim açılardan zenginleştirdi. Gökçe Yurda-kul, yaşamımın ve bu kitabın her sayfasını sevgi dolu arkadaşlığı ve derin anlayışıyla tamamlamıştır. En büyük entelektüel ve manevi ilham kaynaklarımdan biri olan Dicle Kogacıoğlu, bu dünyayı çok vakitsiz terk etti. Onun okuyamayacağı bir kitap yazacağımı hiç düşünemezdim. Onun özlemini her gün çekiyor ve bu kitabı onun hatırasına adıyorum.

Üç kıtada hayatımı paylaşmanın yanı sıra geçmiş ve bugünü Marc David Baer ile şekillendirdim. Bu noktada, kimin kimden ne öğrendiğini söyleyebilmem imkânsız; fakat bili-

yorum ki bu kitapta yer alan fikirlerin çoğu benden çok ona ait. Birlikte paylaştığımız en müthiş tecrübe, yaşamlarımıza Azize ve Firuze'nin katılımı oldu. Bana hayattaki en önemli dersi yani bütün kırılganlığına rağmen hayata nasıl sarılmak gerektiğini öğreten iki meleğime minnettarım.

İSLÂM'I ALMANLAŞTIRMAK VE MÜSLÜMANLARI DIŞLAMAK

“Eğer Müslümanlarla İslâm’la tanışmadan önce tanışmış olsaydım, asla Müslüman olmazdım.” Mühtedi Almanlar arasında geçirdiğim üç buçuk yıllık araştırmam süresince, bu cümleyi defalarca duymuşumdur. Bunu söyleyenler arasında İslâm’ı İranlı devrimcilerle tanıştıktan sonra 1980’lerde seçen elli yaşındaki bir adamdan tutun da, Arapları ve Türkleri Hıristiyanlığa geçirmeye çalışırken kendisi Müslüman olan Alman bir imam ve Bosnalı Müslüman erkek arkadaşı vesilesiyle din değiştiren yirmi beş yaşındaki eski Doğu Almanyalı bir kadına kadar çok çeşitli insanlar vardı. Kendisi de mühtedi olan Murad Hofmann,¹ uzun yaşamının sonlarına doğru, yine mühtedi bir Alman Yahudisi olan meşhur Muhammad Asad’ın kendisine, eğer bugünün Müslüman dünyasında yaşayan genç birisi olsaydı İslâm’a giden yolu 1926’da olduğu gibi bugün tekrar bulabileceğinden şüphe ettiğini söylediğini yazmıştır: “Benimle, biraz karamsar da olsa sık sık hissettiği, günümüzde Şark’ta çok Müslüman bu-

1 Murad Wilfried Hofmann, *Journey to Makkah* (Beltsville, Md: Amana Publications, 1998), 135.

lunmasına rağmen, pek İslâm bulunamadığı; bilakis Garpta pek az Müslüman olmasına rağmen zengin bir İslâm bulunabildiği düşüncesini paylaşmıştı.”²

Araştırmam boyunca tanıştığım neredeyse bütün Müslüman Almanlar, doğuştan Müslüman olan kişilerle yakın bir ilişki yaşadktan sonra Müslüman olmuşlar, ama din değiştirdikten sonra kendileri ile göçmen Müslümanlar arasında bir mesafe koymuşlardı. Müslüman Almanlar İslâm’ı aşkla sevmektedirler ve aralarında çoğu bir Müslüman’a âşık da olmuştu. Fakat Almanya ya da başka yerlerde yaşayan doğuştan Müslümanları benimsemekte epey zorlanıyorlardı.

Müslüman Almanlar İslâm’ı, Müslümanların, özellikle de İslâm’ın, münasip görülmediği bir ülkede seçmişlerdir. Dönemin Devlet Başkanı Christian Wulf Almanya’nın yeniden birleşmesinin yıl dönümü olan 3 Ekim 2010 tarihinde “Artık İslâm da Alman tarihinin bir parçası haline gelmiştir” dediğinde, bu ifadesi bir skandal olarak görülmüştü.³ Popüler bir dergi olan *Stern* o hafta, Wulf’u abartılı bir Müslüman sakalı ve fesıyla tasvir eden fotoşoplanmış resimler yayımlamıştı.⁴ Muhafazakâr siyasal liderler Wulf’un tartışmalı sözlerine hemen itiraz ederek İslâm’ın “Almanya’nın bir parçası” olarak görülmesinin büyük bir hata olduğunu savunmuşlardı. Hıristiyan Demokratik Birliği’nden (CDU) Wolfgang Bosbach “her ne kadar İslâm Almanya’daki günlük gerçekliğin bir parçası olsa da, bizim asıl gerçekliğimiz Yahudi-Hıristiyan geleneğidir”

2 Benzer duyuları İsveçli Roald (Anne Sofie Roald, *New Muslims in the European Context: The Experience of Scandinavian Converts* (Leiden: Brill, 2004), 264 ve İspanyol mühtedilerin de Rogozen-Soltar (Mikaela Rogozen-Soltar, “Managing Muslim Visibility: Conversion, Immigration, and Spanish Imaginaries of Islam”, *American Anthropologist* 114, sayı 4 (2012): 611-623) paylaştıkları kaydedilmiştir.

3 Konuşmanın tamamı için bkz. <http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/EN/ChristianWulff/Reden/2010/101003-Deutsche-Einheit-englisch.html>.

4 *Die Stern* 42, sayı 10 (10 Aralık 2010): Kapak.

demmişti. İçişleri Bakanı Thomas de Maizière ise şunu eklemiştir: “Eğer İslâm’ı Yahudi-Hıristiyan din ve kültür anlayışıyla aynı seviyeye koyup koymayacağımızı soracak olursanız, cevabım öngörülebilir gelecekte böyle bir şeyin olmayacağıdır.”⁵ CDU’lu tanınmış siyasetçi Volker Kauder “İslâm, Alman kimliği ve geleneğinin bir parçası değildir; dolayısıyla da Almanya’ya ait değildir”⁶ demişti. Aynı siyasetçiler, mühtedi Almanları ise ihanetle, düşmanlıkla, hatta kendi milletlerine saldıracak potansiyel teröristler olmakla suçlamışlardı.⁷

İslâm’ı seçen kimi Almanlar, İslâm’a kamusal alanda yer tanımayan ve din değiştirenlere düşmanca davranılan böylesi bir siyasal iklimde, İslâm’a meşru bir alan açmanın yolunu onu Türkler ve Araplardan bağımsızlaştırmakta buluyorlar. Bazıları İslâm’ın Alman tarzında yaşanabileceği görüşünü savunurken; bazıları da tamamıyla ulus ötesi bir İslâm’ı savunuyor. Her iki grup da Alman olmanın sadece Müslümanlıkla uyumlu olmakla kalmadığını, bilakis Almanların Araplar ya da Türklerden daha iyi Müslümanlar olabileceklerini iddia ediyorlar. Bazıları ise daha da ileri giderek hakiki Almanlığın yolunun Müslüman olmaktan geçtiğini savunuyor. Böylece mühtedi Almanlar, biyolojik ve kültürel ırkçılığa ve Alman ve Avrupa kültürünü homojen bir yapı olarak gören anlayışa hem meydan okuyor hem de farkında olmadan bu anlayışı yeniden üretiyorlar.

5 “The World from Berlin: ‘Should Muslims Be Treated on an Equal Footing?’”, *Der Spiegel Online International*, 08 Ekim 2007, <http://www.spiegel.de/international/germany/the-world-from-berlin-should-muslims-be-treated-on-an-equal-footing-a-722065.html>’den alıntılanmıştır.

6 Madeline Chambers, “Merkel Ally Says Islam Not Part of Germany”, *Reuters*, 19 Nisan 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/04/19/us-germany-islam-idUSBRE8310DN20120419>’den alıntılanmıştır.

7 Carolina Schmidt, “Haber wir schon die Scharia?”, *Der Spiegel*, 26 Mart 2007, 22-35; Esra Özyürek, “Convert Alert: Turkish Christians and German Muslims as Threats to National Security in the New Europe”, *Comparative Studies in Society and History* 51, sayı 1 (2009): 91-116.

Müslüman Olmak, Alman Kalmak, mühtedi Almanların yaşamlarında karşılaştıkları bu tip zorluklara ve çelişkilere odaklanıyor ve Müslümanlara gittikçe daha çok ayrımcılık uygulayan ve Müslümanlığı marjinalleştiren bir toplumda İslâm'ı seçmenin ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyor. Ayrıca sayıları günümüzde on binleri bulan Müslüman Almanların, İslâm'ı Alman kimliğine uyarlarlarken ve Almanlara Ümmet, yani küresel Müslüman cemaati içerisinde meşru bir alan açarken başvurdukları farklı yöntemleri de irdeliyor.⁸ Diğer bir ifadeyle, bu kitap mühtedi Almanların gö-

- 8 Bütün mühtedileri takip etmek mümkün olmadığından, sayıları tam olarak bilinmemektedir. Alman mühtedilerinin sayısına ilişkin tahminler, yirmi bin ile yüz bin arasında değişir, bkz. Jochen Blaschke, "Tolerated but Marginalized: Muslims in Germany", içinde *State Policies towards Muslim Minorities, Sweden, Great Britain, and Germany*, ed. Muhammad Anwar, Jochen Blaschke, ve Ake Sander (Berlin: Parabolis, 2004), 41-197. 2007 tarihli bir röportajda, Alman İslâm Arşivi'nin yöneticisi on sekiz bin mühtedi olduğu tahmininde bulunmuştu, bkz. Lutz Ackermann, "Muslim Converts in Germany: Angst Ridden Germans Look for Answers and Find Them in the Quran", *Der Spiegel Online*, 18 Ocak 2007, <http://www.spiegel.de/international/spiegel/muslim-converts-in-germany-angst-ridden-germans-look-for-answers-and-find-them-in-the-koran-a-460364.html>. Aynı kişi, 2005'te ise dört bin mühtedi olduğu tahmininde bulunmuştu – yani 2007'nin dörtte biri! Ancak arşiv, mühtedi sayısının tespiti için çok da güvenilir bir araç değildir. İngiltere (bkz. Kate Zebiri, *British Muslim Converts: Choosing Alternative Lives* (Oxford: One World Publications, 2008)) ve Fransa (bkz. Maïa De la Baume, "More in France Are Turning to Islam, Challenging a Nation's Idea of Itself.", *New York Times*, 05 Şubat 2013, <http://www.nytimes.com/2013/02/04/world/europe/rise-of-islamic-converts-challenges-france.html?pagewanted=1&r=0>) gibi Avrupa ülkelerinde de mühtedi sayılarına ilişkin benzer tutarsız tahminler yapılmıştır. Bu ülkeler için en emniyetli tahmin, on binin altıdır. Çünkü bu kitapta incelediğim din değiştirme eğilimleri, hemen hemen Avrupa'nın tümü için geçerlidir. Başka akademisyenler ise Fransa (bkz. Stefano Allievi, *Les convertis à l'islam: Les nouveaux musulmans d'Europe* (Paris: L'Harmattan, 1996)), İngiltere (bkz. Ali Köse, *Conversion to Islam: A Study of Native British Converts* (Londra: Kegan Paul International, 1996); Zebiri, *British Muslim Converts: Choosing Alternative Lives.*), İsveç (bkz. Roald, *New Muslims in the European Context: The Experience of Scandinavian Converts*; Madeline Sultan, "Choosing Islam: A Study of Swedish Converts", *Social Compass* 46, sayı 3 (1999): 325-335), Danimarka (bkz. Tina Gudrun Jensen, "Religious Authority and Autonomy Intertwined: The Case of Converts to Islam in Denmark", *Muslim World* 96 (2006): 643-660), Hollanda (bkz. Karin van Nieuwkerk, "Veils and Wooden Clogs Don't Go To-

rünüşte siyasal bir motivasyonu olmayan bireysel eylemlerinin Alman ve Müslüman toplumları üzerindeki dönüştürücü neticelerini inceliyor. Günümüz Müslüman Almanlarının, İslâm'a duydukları hayranlık ile Müslümanların genelde yaşadıkları dışlanmayı nasıl uzlaştırdıklarını sorguluyor. İslâm'a âşık birisi, göçmen Müslümanları ve İslâmî pratikleri benimsemekte nasıl ve neden bu kadar zorlanır? İslâm'ın her geçen gün daha da dışlandığı bir yerde, "beyaz" Müslüman olmak ne demektir? Müslüman Almanlar, din değiştirdikten sonra göçmen Müslümanlarla nasıl bir ilişki kuruyorlar? Eskiden Hıristiyan ya da ateist olan Müslüman Almanlar ırk, din ve Almanya'ya aidiyet konularındaki tartışmaları nasıl şekillendiriyor?

Bu kitap, Avrupa'ya yabancı görülen bir dini seçen yerli Avrupalıların deneyimlerine odaklanarak, İslâmofobi olarak adlandırılan karmaşık önyargılar ve ayrımcı uygulamalar bütününe anlamaya çalışıyor. Bir yandan Alman toplumunun ve doğuştan Müslümanların mühtedi Almanlara karşı gösterdikleri tepkiler, diğer yandan ise mühtedi Almanların doğuştan Müslümanlara karşı gösterdikleri tepkiler biyolojik ve kültürel ırkçılıkların kesişim noktalarına ışık tutmaktadır. Müslümanlık, göçmen Müslümanların alınlarına kazınmıştır, oysaki Avrupalılar da İslâm'ı seçebilir. Sonradan Müslüman olanların doğuştan Müslümanlara ve onların geleneklerine yönelttikleri eleştirileri İslâmofobi olarak adlan-

gether", *Ethnos* 69, sayı 2 (2004): 229-246; Margot Badran, "Feminism and Conversion: Comparing British, Dutch, and South African Life Stories", içinde *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West*, ed. Karin van Nieuwkerk (Austin: University of Texas Press, 2006)), İspanya (bkz. Rogozen-Soltar, "Managing Muslim Visibility: Conversion, Immigration, and Spanish Imaginaries of Islam" ve Almanya'daki (bkz. Gabriele Hofmann, *Muslimin Werden: Frauen in Deutschland Konvertieren zum Islam* (Frankfurt am Main: Institut für Kulturanthropologie und Europäische Ethnologie Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt, 1997); Monika Wohlrab-Sahr, "Conversion to Islam: Between Syncretism and Symbolic Battle", *Social Compass* 46, sayı 3 (1999): 351-362) mühtedi sayısında yaşanan artıştan bahsetmektedir.

dırabilir miyiz? Sonradan Müslüman olanların toplum genelinde yarattıkları nefreti nasıl anlamalıyız? Ya da başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, Avrupa'da ırka ve dine dayalı ayrımcılığa uğrayan Müslümanların inanç ve bireysel tercihlerini nerede konumlandırabiliriz?

Bu meseleleri, Alman toplumunun genelini etkileyen toplumsal ve siyasal gelişmeler bağlamında sorguluyor, özellikle de din değiştirmenin siyasal etkilerine odaklanıyorum. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'da yaşanan en önemli gelişmelerden birisi, savaşın parçaladığı ülkeyi yeniden inşa etmek için gelen milyonlarca Müslüman işçiydi. Bu göç, Almanya'yı dönüştürmüştür ve dönüştürmeye de devam etmektedir. Göçmen işçiler ve aileleri, Yahudi Soykırımı sonrası büyük oranda homojenleşen Alman toplumunda beklenmedik bir etki yarattı ve onu bir kez daha farklılıklarla uzlaşmaya zorladı. Bu gelişmenin sonuçlarından biri, Türkler ile Almanlar ve Müslümanlar ile Hristiyanlar/Avrupalılar/sekülerler arasında kategorik zıtlıkların inşası oldu. Bağlantılı, belki de kaçınılmaz başka bir sonucu da bu zıtlıklar arasındaki geçişler ve sınır ihlalleriydi. 2000 yılında Alman vatandaşlığı kanununda yapılan değişiklik sonrasında yüz binlerce Müslüman göçmen ve çocukları vatandaşlık almış, diğer yandan ise eskiden Hristiyan ya da ateist olan sayıları başlarda az olan fakat her geçen gün artan pek çok Alman da Müslüman olmuştur. Bu tür sınır ihlalleri, Almanlık ve Müslümanlık tanımlarına meydan okudu ve onları dönüştürdü.

Alman toplumunun geneli, mühtedi Almanları toplum dışına iter ve bir insanın aynı anda hem Alman ya da Avrupalı hem de Müslüman olamayacağı inancına dayanarak, bunların Almanlıklarını ve Avrupalılıklarını sorgular.⁹ Mühtedi-

9 Danimarkalı (bkz. Jensen, "Religious Authority and Autonomy Intertwined: The Case of Converts to Islam in Denmark"), Hollandalı (bkz. Karin van Nieuwkerk, ed, *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West* (Austin: University of Texas Press, 2006)) ve İngiliz (bkz. Zebiri, *British Mus-*

ler, Avrupa kültürüne ihanet etmekle ve takip edilmesi gereken iç düşmanlar ve potansiyel teröristler olmakla suçlanır.¹⁰ İslâm'ın Avrupalı olan her şeyin zıddı olarak görüldüğü bir toplumda İslâm'ı seçen Almanlar, Müslüman göçmenlerle aralarına mesafe koyuyor (İkinci Bölüm) ve göçmen Müslümanların ve onların geleneklerinin lekelemediği, bilakis bunları aşan sözde ulusallıktan ve geleneklerden arındırılmış bir İslâm'ın sözcülüğünü yapıyorlar. Bazı Müslüman Almanlar ve bunlara eşlik eden bazı Avrupalı doğuştan Müslümanlar, baskıcı âdetlerden arındırılmış saf İslâm'ın Alman değerleri ve yaşam biçimiyle mükemmel bir uyum göstereceğini savunuyorlar (Birinci Bölüm). Hatta bazıları Almanya'daki İslâm'ın, Alman Aydınlanması (Aufklärung)'nın farklılıklara karşı hoşgörü ve açık fikirlilik gibi eski fakat artık kaybolmuş değerlerine dayandığını savunmaktalar. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra İslâm'ı seçen Doğu Almanlar için ise Müslüman olmak Doğu Alman kimliklerinden kaçmanın bir yolu oldu (Üçüncü Bölüm). Almanya'da yetişen doğuştan Müslümanlar, bu söylemleri gittikçe benimsiyor ve Müslümanların inançlarından vazgeçmeden Alman toplumuna entegre olmalarının yolunun İslâm'ın kültürel zincirlerinden koparılmasından geçtiğini savunuyorlar (Dördüncü Bölüm). Daha yeni ve daha popüler İslâmî bir yorum ise, mühtedilerin kendilerini sadece gayrimüslimlerden değil fakat diğer Müslümanlardan da soyutlamaları ve İslâm'ın sözde köklerine geri dönmeleri gerektiğini savunarak, ulusal gelenek ve kimlik meselelerini doğrudan pas geçmeleridir (Beşinci Bölüm).

lim Converts: Choosing Alternative Lives) mühtedilerin hepsine benzer kuşku- larla yaklaşıldığı bilinmektedir. Leon Moosavi (bkz. Leon Moosavi, "British Muslim Converts Performing 'Authentic Muslimness'?", *Performing Islam* 1, sayı 1 (2012): 103-128), İngiltere'de beyaz İngiliz mühtediler hainlikle suçlanırken, siyah mühtedilerin suçlanmadıklarına dikkat çeker.

10 Özyürek, "Convert Alert: Turkish Christians and German Muslims as Threats to National Security in the New Europe".

Dünyanın her yerinde din değiştirenlerin, yeni dinleri ile yerel kültür arasındaki ilişki konusunda düşünceleri farklı olur. Papua Yeni Gine¹¹ ve Gana'da¹² Evanjelik Hıristiyanlığı seçenler, din değiştirmelerinin bir dönüşümü tamamladığına ve sadece eski dinlerini değil fakat eski kültürlerini de geride bıraktıklarına inanırlar. Türkiye¹³ ve Hindistan¹⁴ gibi yerlerde ise, Evanjelik Hıristiyanlığı seçenler sadece dinsel inançlarını değiştirdiklerine inanır ve benimsedikleri inancın yerel kültürle tamamıyla uyumlu olduğunu savunurlar. Ayrıca yeniden doğuşçu dinsel hareketler çoğu zaman inançlarını, kültürel uygulamalardan “arındırma”yı amaçlar. Dünyanın dört bir yanındaki yeniden doğuşçu Müslümanlar, kültürel bid'atlerden kurtarılmış sözde hakiki İslâm'a erişebilmek amacıyla İslâm'ın temel metinlerine dönmektedirler.¹⁵ Lübnan'daki Şii Müslümanları konu alan çalışmasında, Lara Deeb¹⁶ bu süreci “belirli bir akılçılık anlayışına, metin incelemeleri ve tarihsel araştırmalara dayanan... İslâm'ın [yeniden] onanması” süreci olarak adlandırır.¹⁷

- 11 Joel Robbins, “Continuity Thinking and the Problem of Christian Culture: Belief, Time, and the Anthropology of Christianity”, *Current Anthropology* 48, sayı 1 (2007): 5-38.
- 12 Birgit Meyer, “Make a Complete Break with the Past: Memory and Post-Colonial Modernity in Ghanaian Pentecostalist Discourse”, *Journal of Religion in Africa* 28, sayı 3 (1998): 316-349.
- 13 Özyürek, “Convert Alert: Turkish Christians and German Muslims as Threats to National Security in the New Europe”.
- 14 Nathaniel Roberts, “Is Conversion a Colonization of Consciousness?”, *Anthropological Theory* 12, sayı 3 (2012): 272-294.
- 15 Nilüfer Göle, *Forbidden Modern: Civilization and Veiling* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1997); Saba Mahmood, *Politics of Piety: Islamic Revival and the Feminist Subject* (New Jersey: Princeton University Press, 2004); Charles Hirschkind, *The Ethical Soundscape: Cassette Sermons and Islamic Counterpublics*, Cultures of history (New York: Columbia University Press, 2009).
- 16 Lara Deeb, *An Enchanted Modern: Gender and Public Piety in Shi'i Lebanon*, Princeton studies in Muslim politics (Princeton: Princeton University Press, 2006), 20.
- 17 Deeb İslâm'ın onanması kavramının, Dale Eickelman ve James Piscatori'nin (bkz. Dale Eickelman ve James Piscatori, *Muslim Politics* (Princeton NJ: Prin-